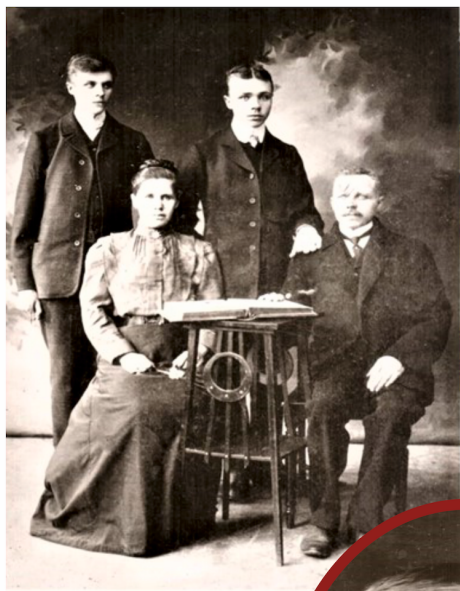

GRĀMATĀM VELTĪTS MŪŽS

Grāmatu izdevējam Jānim Dūnim – 130

DRĒBNIEKA DĒLS

Jānis Dūnis (no kreisās)
ar brāli Kārli un vecākiem -
māti Kristīni un tēvu Juri.
Foto ap 1906. g.

Jānis Dūnis – tirdzniecības
skolas audzēknis. Foto ap 1907. g.

Nākamais grāmatu izdevējs Jānis Dūnis piedzima Valmieras apriņķa Ozolu pagasta *Dūņos* 1891. gada 22. jūlijā. Viņa tēvs Juris bija lauku amatnieks – drēbnieks. Māte Kristīne audzinājusi dēlus Jāni un divus gadus vecāko Kārli, kurš dzimis 1889. gada 11. oktobrī. Vecāku rocība tolaik visai pieticīga. Abi brāļi skolas gaitas sākuši vietējā Diķļu draudzes skolā. Skolotāju mudināti, vecāki nolēma zēnus sūtīt skoloties uz apriņķa pilsētu Valmieru.

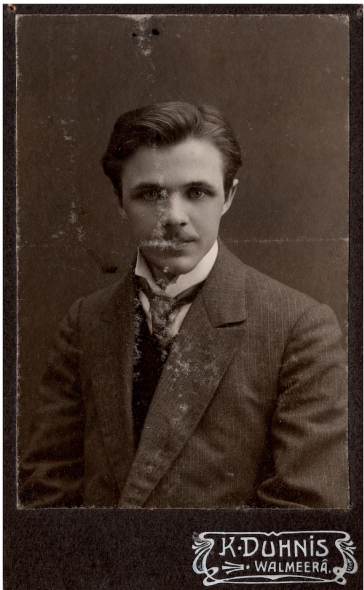
No 1903. līdz 1908. mācību gadam Jānis apmeklēja E. Liepiņa 5. klasīgo vīriešu privātskolu ar progimnāzijas kursu. Pēdējā mācību gadā progimnāziju pārveidoja par A. Liepiņa tirdzniecības skolu. Skolas maksa bija augsta un vecākiem nācās krietni nopūlēties, lai izskolotu savu jaunāko atvasi. Skolēni nēsāja uniformas ar spožām pogām, cepures ar kokardi un ādas jostas ar iegravētiem skolas iniciāļiem, tomēr tajā valdīja citām izglītības iestādēm neraksturīgs latvisks brīvdomības gars.

1909. g. slēgtās privātskolas vietā atvērta 4. klasīgo tirdzniecības skolu, kas uzsāka darbu 2 mācību programmās: grāmatvedības un tirdzniecības.

Lai finansiāli atbalstītu dēlus, sākoties Smiltenes – Ainažu šaursliežu dzelzceļa līnijas celtniecībai, vecāki pārcēlās uz pilsētu. Iztiku pelnīja dzelzceļa strādniekiem, cepot maizi. Pelnījuši labi. Arī maize bijusi gada, no labas kvalitātes miltiem.

MĀCEKĻA GADI

Jānis Dūnis ap 1912. g. savā fotodarbnīcā Valmierā, Jurgū ielā Nr. 8.

Pēc tirdzniecības skolas beigšanas, Jānis vēlējās atvērt nelielu grāmatu veikaliņu, taču tā cenzūra neizsniedza tirdzniecības atļauju. Atteikuma pamatojums - politiski nelojāls pilsonis. 1988. g., tiekoties ar Valmieras muzeja darbiniekiem, viņa dēls Romāns precizēja, ka «tēvs, vēl būdams tirdzniecības skolas audzēknis, esot bijis Rīgas žandarmērijas neuzticamo personu sarakstā. Tāpēc Jāņa Dūņa lūgums par grāmatu veikala atvēršanu, ticis noraidīts».

1912. gadā jauneklim izdodas atvērt ne vien savu grāmatu veikalu, bet arī foto ateljē. Diemžēl pagaidām uz vecākā brāļa Kārļa Dūņa vārda... Laikrakstā «Vidzemes guberņas Ziņotājā» (1911. g. 25. 11.) publicēts paziņojums:
«Dūnim Kārlim Jura dēlam atļauts ierīkot foto iestādi Valmierā, Georga ielā 8 un fotografēt Vidzemes guberņā».

Lai apgūtu nepieciešamās fotografēšanas prasmes, trīs gadus (no 1908. līdz 1911. gadam) Jānis Dūnis ir māceklis pie Valmieras fotogrāfa Jāņa Sarkangalvja (1870-1942), kura darbnīca atradās netālu no Sv.Sīmaņa baznīcas, Rīgas ielā Nr. 4., viesnīcas "Livonija" augšējā stāvā.

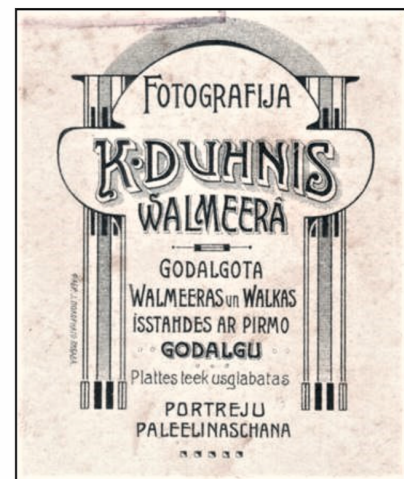
Ar 8. janvāri šķ. g. atveru Valmierā, Jurgu eelā Nr. 8, Eriņa kga namā
(Starp Amatneeku un Baltijas Baltfainneeku Bedribam)

fotografisko darbnīzu.

Šigatawošcu wišus ū fotografiju atteezoišos darbus. Speziela ectaije palee-
linajšanai ekas krašās un tušā. Uj wehlejšchanos ijbrazu ar ašrpus mahjam
ijdarit ūjaehmumus. Šjbaru arī bišchu eezahmejšchanu ar labako jabritu lišstem.
Abšolu mehrenas ženaš un apšjnu apštellejumu ijsidbišchanu.

Augšteeniā
fotografis K. J. Duhnis.

K. J. Dūņa fotoateljē un rāmēšanas darbnīca Jurgū ielā Nr. 8., Eriņa kunga namā.
Sludinājums «Wolmarische Anzeiger» (laikraksts "Valmieras Ziņotājs"),
1912. g. Nr. 1. (07.01.) Izdevis un iespiedis H. Trey, Wolmar.

Valmieras Skolotāju semināra audzēkņi 1915. g.

Redzams K. Dūņa foto ateljē interjers: sols, dekoratīvie fona aizkari tolaik populārā jūgendstilā.

I PASAULES KARA LAIKĀ

No kādreizējā, Kurlmēmo skolas pedagoga Aleksandra Pārupes atmiņām (Rīga, 1968.): «Pēc smaga ievainojuma Karpatu frontē, mani nosūtīja uz Latviešu strēlnieku Rezerves pulkā Tērbatā, kur pārzināju vairākas kancelejas un noliktavas. 1916. gada rudenī pulku pārcēla uz Valmieru. Sekmīga darbu veikšanai centos savākt jaunus cilvēkus, kas prata un gribēja strādāt. Starp šiem jaunekļiem bija arī Jānis Dūnis. 1916. gadā jau sākās armijā dažādas nebūšanas, laupīšanas. Bija jāved no armijas intendatūras dažādi produkti un priekšmeti. Lai pa ceļam vilcienu neizlaupītu, Jāņa Dūņa komanda apsargāja ešelonu, gādāja arī, lai ešelons brauktu tālāk, un, lai ilgi nestāvētu stacijā. Varēju būt mierīgs, jo vedamā krava bija drošās rokās. Pa visu laiku, līdz 1918. gadam, nebija neviena gadījuma, ka būtu kaut kas noticis».

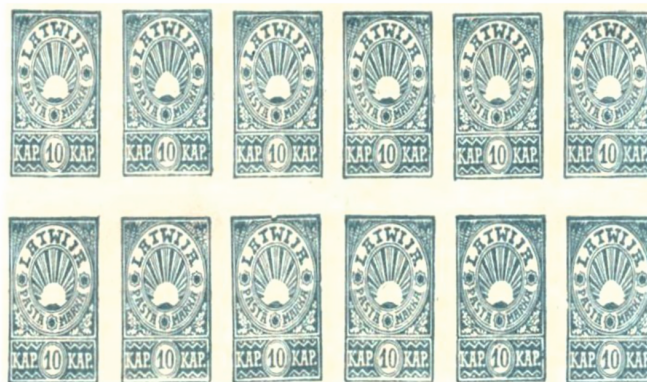

Jānis Dūnis Latviešu strēlnieku Rezerves pulka karavīrs 1916. g.

1917. gadā Latviešu strēlnieku Rezerves pulka karavīri izvietojās Valmiermuižā un dažās citās pilsētāi tuvējās muižās. J. Dūnis kopā ar saviem dienesta biedriem dzīvoja Valmiermuižā (Wolmarshof) un varēja apciemot tuviniekus. Vienā no šādām satikšanās reizēm, Jānis uzzināja, ka uz izdevīgiem noteikumiem tiek pārdota vācu tautības tipogrāfa Treija uzņēmums. Brāji 1917. gadā nopērk tipogrāfiju. Lūk, sludinājums laikrakstā «Lidums», Nr.36., 1917. g. 11.(24.) 02.: «K. Dūņa grāmatu un rakstāmielu veikals Valmierā piedāvā vairumā un mazumā: dažāda veida papīrus, klades, burtnīcas, konvertus, tinti, zīmuļus, spalvas. Krievu un latviešu rakstnieku kopotos rakstus, skolas grāmatas. Fotografīem par mērenām cenām fotoplates, pastkartes, ķimikālijas». Trīs mēnešus vēlāk, neskatoties uz kara laika grūtībām, Kārlis Dūnis «Valmieras Apriņķa Ziņotāja» 1917. g. 30.06. paraugnumurā, kurš nu jau iespiests Rīgas ielas Nr.21. drukātavā, kādreizējā tirgotāja Mārta Kreišmaņa namā, reklamējās: «Pagodinos paziņot, ka no 9. maija manā īpašumā pārgājusi H. Treija kunga tipogrāfija, kura pārvietota uz Rīgas ielu 21. paša namā. Esmu tipogrāfiju iekārtojis pēc jaunākiem tehnikas prasījumiem, tā kā varu visus drukas darbus izpildīt apzinīgi un visdrīzākā laikā par mērenu atlīdzību».

ĪPAŠA PASTMARKA

1919. g. 7. jūnijā atjaunoja pasta piegādi Valmierā, Cēsīs, Rūjienā, Mazsalacā un Apē. Pēc Ziemeļlatvijas brigādes komandiera pulkveža Zemitāna rīkojuma Dūņa tipogrāfijā sāka pastmarku drukāšanu. Pastmarku meta autors – mākslinieks Eduards Brencēns. Zīmējumā redzama simboliska uzlecoša Latvijas brīvības saule, vārpas, ozola lapas un trīs zvaigznes, uzraksts LATVIJA un nomināla apzīmējums 10 kapeikas. Pastmarkas gaiši zilā krāsā, iespiestas uz plāna papīra.

10 kapeiku pastmarka, kuru iespieda 1919. gada vasarā Dūņa tipogrāfijā.

Mazā provinces pilsētas spiestuve gan īsti nebija piemērota pastmarku iespiešanai: uz daudzām markām atrodams atšķirības zīmējuma detaļās. Pārdošanā nonāca pa lielākajai daļai neperforētās un bez līmes. Perforēto marku skaits 90.000, bet kopējais skaits 990.000. Perforētas markas iespiestas loksnes pa 100, neperforētas 2 x 100. Bijusi tikai viena drukas plate ar 100 marku klišejiem. Pēc viena 100 gabala iespiešanas papīra loksne apgriezta otrādi un iespiests otrs 100, jo neperforēto marku loksnes (2 x 100) markas atrodamas ačgārnā stāvoklī; viens 100 normāli, otrs ačgārnā. Tādējādi radušies kolekcionāru iemīļotie «ačgārnīkie pāri». Pārdošanā pastmarkas nonāca jau 3. jūlijā. Mūsdienās pastmarkas kolekcionāru vidū pazīstamas ar nosaukumu «Zemitāna markas».

MIERA UN LABKLĀJĪBAS GADI

Kārlis 1918. gadā apprecējās un pārcēlās uz Cēsīm, kur atvēra grāmatu veikalu Rīgas ielā 37. Jāņa vadītais uzņēmums Rīgas ielas Nr.21. - grāmatu un rakstāmlietu tirgotava, grāmatu drukātava un sietuve ienesa labu peļņu. Par vienu no labākajiem draugiem kļuva Šanas biedrības dibinātājs, grāfs Amālijas dēls Miķelis jeb Kārlis Konrāds, uzņēmuma grāmatvedis no 1919. gada jūnija līdz 1944. gada 24. septembrim. Vistuvākais cilvēks Jānim - dzīvesbiedre Emma Otilija Dūnis, dzimusi Eizentāls (1900 - 1982). Viņi salaulājās 1924. gadā. Nākamajā, 1925. gadā piedzima dēls Romāns, bet 1927. gadā dēls Jānis.

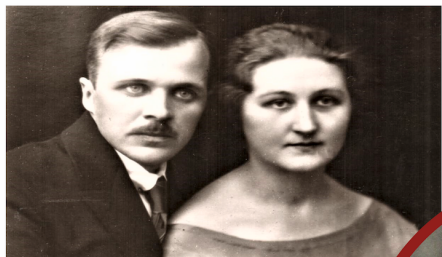

Foto pēc laulībām Valmierā, 1924. g. 14. jūnijā. Septiņpadsmit gadus vēlāk, kāzu gadadienā 1941. gada 14. jūnijā Dūņus kopā ar citām valmieriešu ģimenēm deportēja uz Tālajiem Austrumiem.

Dūņu ģimene 1930. g.

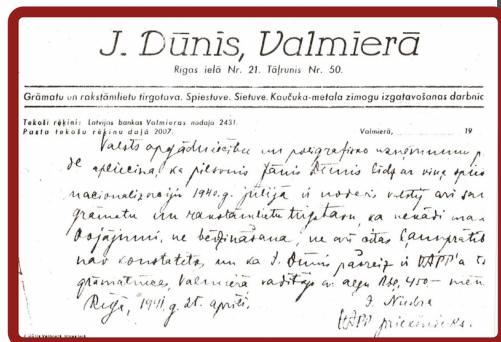
Latvijas brīvvalsts gados - Jānis Dūnis bija ne vien veiksmīgs uzņēmējs, bet arī aktīvs sabiedriskais darbinieks Valmieras Latviešu un Valmieras tirgotāju un Rūpnieku biedrību dažādās komitejās, viens no Ziemeļlatvijas dziesmu dienu organizatoriem. Enerģiskais grāmatu veikala īpašnieks vairākkārt ievēlēts pilsētas domē (no 1922. līdz 1934.).

Sākot ar 1932. gadu, brāļu Dūņu spiestajai produkcijai tiek norādīta iespēšanas vieta – J. Dūnis, Valmierā un attiecīgi – K. Dūnis, Cēsīs.

1932. gadā Jāņa Dūņa uzņēmums ar vērienu nosvinēja 20. gadu jubileju! Paveikts daudz un vēl lielākas ieceres nākotnei. Pienācis laiks jauna dzīvojamā nama celtniecībai, kurā būtu gan veikala telpas tirdzniecībai, gan dzīvokļi un biroji izīrēšanai. 1940. gada 30. martā Jānis Dūnis no tirgotāja Mārtiņa Kreišmaņa izpērk zemi zem ēkas Rīgas ielā Nr.21. par Ls. 1039 (no Kreišmaņa trīsstāvu mūra namu Dūnis jau bija atpircis 1917. g.). Dūņu ģimene tolaik dzīvoja ērtā savrupmājā Jānparkā, Kazarmu ielā Nr.4. Arī blakus esošais zemes gabals ielas sestajā numurā bija ģimenes īpašums. Jaukajā ģimenes savrupmājā bieži viesojās dažādi sabiedrībā labi zināmi un populāri politiķi, žurnālisti u.c.

Jāņa Dūņa grāmatu veikala iekšējais skats. No kreisās pārdevēja Emīlija Rožkalns, Emma Dūnis, blakus Kārlis Konrāds. Foto ap 1929. g.

Jāni Dūni padomju vara iecēla par Valmieras VAPP grāmatnīcas vadītāju. Alga 450. rubļu mēnesī. Izziņa izdota Rīgā, 1941. g. 25. aprīlī.

Uzņēmējam J. Dūnim liktenis būs atvēlējis jaunuzceltajā namā ierīkotajā grāmatu un rakstāmlietu tirgotavā nostrādāt tikai gadu. Jau 1940. gada jūlijā spiestuvi un grāmatu veikalu nacionalizēja.

Avizē «Jaunākās Ziņas», 1940. g. Nr.169., 27. VII., sadaļā

«Nacionalizētie rūpniecības uzņēmumi Valmieras apriņķī» lasāms, ka "ar Nr.674. rīkojums par Jānim Dūnim piederošās grāmatu spiestuves un sietuves nacionalizēšanu, Valmierā, Rīgas 21.»

Rīgas iela.1930 gadi. Pa labi, 21. numurā Jāņa Dūņa grāmatu veikals.

Jaunā veikala iekšskats Rīgas ielā 21 (tagad Rīgas 9). Vidū Emma Dūnis ar jaunāko dēlu Jāni, labajā stūrī īpašnieks Jānis Dūnis, kreisajā stūrī – romāns Dūnis. Foto 1940. gada vasarā.

TĀLU NO DZIMTENES

Jānis Dūnis pases foto 1940. g.

1941. gada 14. jūnija naktī arī grāmatu izdevēja Dūņu ģimene bija spiesta atstāt māju Valmierā, Kazarmu ielā 4., un ar nedaudzajām līdzpaņemtajām lietām iekāpt spectransportā. Galamērķis – Valmieras dzelzceļa stacija. Pamatojums arestam, uzrādītais dokuments, kurā rakstīts, ka «Jānis Dūnis, apmēram 200 nosaukumu grāmatu izdevējs, ir sociāli bīstams».

No Valmieras aprīnča deportēja 420 personas, starp tiem arī 4 no Dūņu ģimenes.

Jau Valmierā Jāni Dūnis, tāpat kā citus apcietinātos vīriešus, nošķīra no ģimenes un ievietoja citā vagonā. Ne dzīvesbiedre Emma, ne dēli viņu vairāk nekad neredzēja. 1980 to gadu beigās dēla Romānam izsniedza drošības iestāžu izdotu izziņu, ka “Dūnis Jānis Jura dēls, dzimis 1891. g., līdz arestam dzīvojis Kazarmu ielā 4, arestēts 1941. gada 14. jūnijā. Apcietinājuma un soda izciešanas vieta Sverdlovskas apgabala Severallags nometne. Miris. Lieta Nr.15869”. Dažādi minēti miršanas gadi: 1942., gan 1943. gads. Tagad precizēts, ka Jānis Dūnis miris 1944. gada 15. oktobrī.

No izsūtījuma Krasnojarskas novada Biriļusu rajonā 1957. gadā atgriezās dzīvesbiedre Emma, kura nodzīvojot garu mūžu, aizsaulē aizgāja 1982. gadā. Dzimtenē atgriezās arī dēli Romāns (1925-2008) un Jānis (1927-2003). Bet viņu bērni un mazbērni un nu jau mazmazbērni – joprojām valmierieši!

Skats uz namu Rīgas ielā Nr.9., tā saucamo Dūņa māju.
A. Caunes foto. 2007. g. septembris.